

ABD VE TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ’NE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ

Şerife YOKA* - Ömer KURTBAĞ**

Öz

Bu çalışma, ABD ile Türkiye’nin kuruluşundan bu yana Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne (UCM) ve Mahkeme’nin yargı yetkisine yönelik yaklaşımlarını karşılaştırmalı bir şekilde çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde UCM’nin kuruluş süreci ve yargı yetkisinin kapsamı ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Türkiye’nin UCM’nin kuruluş sürecinde Mahkeme’ye yönelik yaklaşımı ile daha sonra UCM’yi kuran Roma Statüsü’ne uyum sağlama yolunda iç hukukunda yaptığı değişiklikler irdelenmekte ve Statü’ye taraf olmanın Türkiye açısından sakıncaları üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde, ABD’nin Roma Statüsü’ne yönelik tutumu ve eleştirileri ile daha sonra Mahkeme’ye yönelik olumsuz ve muhalif tutumunun nedenleri incelenerek son dönemde Washington’ın UCM ile yaşadığı sorunlar çözümlenmektedir. Dördüncü bölümde ise, Türkiye ile ABD’nin UCM’ye ve Mahkeme’nin yargı yetkisine yönelik yaklaşım ve tutumları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın sonucunda, ABD’nin UCM’ye karşı Türkiye’ye kıyasla çoğu zaman daha çelişkili ve düşmanca bir tutum sergilediği, ancak her iki ülkenin de Roma Statüsü’ne tam uyum konusunda mevzuatlarında değişiklikler yapmak durumunda oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü, Türkiye, ABD, Türk Ceza Kanunu.

Geliş Tarihi: 05 Eylül 2022 - Kabul Tarihi: 27 Eylül 2022.

Atıf Bilgisi: Şerife Yoka - Ömer Kurtbağ, “ABD ve Türkiye’nin Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılmalı Bir Analizi” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 132, Sayı 260, İstanbul 2022, s. 113-142, doi: 10.55773/tda.1171194.

* Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD. Y. Lisans mezunu, serifeyoka@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3802-1571.

** Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Öğretim Üyesi, omer.kurtbag@erciyes.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5702-7912.

***A Comparative Analysis Of The United States' And Türkiye's
Approaches To The International Criminal Court
Abstract***

This study aims to analyze the approaches of the USA and Türkiye towards the International Criminal Court (ICC) and its jurisdiction as stipulated by the founding Rome Statute in a comparative way. In the first part of the study, the establishment process of the ICC and the scope of its jurisdictional powers are briefly discussed. In the second part, Türkiye's approach towards the Court during the establishment process of the ICC and the subsequent changes it made in its domestic law in order to adapt to the Rome Statute are examined and the disadvantages of being a party to the Statute for Türkiye are emphasized. The third part seeks to analyze the US' attitude and criticisms towards the Rome Statute, the reasons for its negative and oppositional attitude towards the Court and the challenges facing Washington in its dealings with the ICC in the recent period. In the fourth part, the approaches and attitudes of both Türkiye and the USA towards the ICC and its jurisdictional powers are evaluated comparatively. As a result of the study, it has been concluded that the USA often exhibits a more contradictory and hostile attitude towards the ICC when compared to Türkiye, but both countries have to make changes in their legislation regarding full compliance with the Rome Statute.

Key Words: *International Criminal Code, Rome Statute, Türkiye, The United States, Turkish Criminal Code.*

Giriş

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Statüsü, 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilmiştir. Statüye 120 devlet lehte, 7 devlet aleyhte ve 21 devlet ise çekimser oy kullanmıştır.¹ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Statü'yü 2000 yılında Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde son anda imzalamış, ancak 2002 yılında George W. Bush döneminde imzasını geri çekmiştir.² Ardından da ABD kendi vatandaşlarının UCM tarafından yargılanmaması için birçok girişimde bulunmuştur.³ Nitekim 2017'de işbaşına gelen Donald Trump yönetimi Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne çok ağır eleştiriler getirmiş ve Mahkeme'nin yargıç ve savcılarına tehdit boyutuna varan söylemlerde bile bulunmuştur. Türkiye ise UCM'nin kuruluş çalışmalarına katılmakla beraber Roma Statüsü'nün kabul edildiği oylamada çekimser kalmayı seçmiştir.

Bu çalışmada, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerden ABD ile Türkiye'nin neden böyle bir tercihte buldukları ile bu tercihlerinin gerisindeki faktörler ve taraf olmaları halinde karşılaşılabilecekleri sorunlar kıyaslamalı olarak ele alınacaktır. Çalışmada Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerden ABD ile Türkiye'nin seçilmesinin gerisinde şu iki

¹ Uğur Bayılhoğlu, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 1, 2007, s. 52.

² Leila N. Sadat ve Mark A. Drumbl, "The United States and the International Criminal Court: A Complicated, Uneasy, Yet At Times Engaging Relationship", *Washington University in St. Louis School of Law, Legal Studies Research Paper Series*, No. 16-07-02, July 2016, s. 1.

³ Yusuf Aksar, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, 2003, s. 125.

faktör yatmaktadır: birincisi, bu iki ülkenin üye oldukları Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) içinde geri kalan 28 ittifak üyesinin aksine Roma Statüsü’ne taraf olmamalarından dolayı dikkat çekmeleri ve ikincisi de, bu iki ülkenin NATO’nun en büyük iki ordusuna sahip olup Türkiye’nin bölgesel ABD’nin ise küresel düzeyde birçok askeri operasyonda ve barış gücü misyonunda aktif biçimde yer almasıdır. Bu noktada, iki ülkenin de askeri operasyonlar yürüttükleri (yine Roma Statüsü’ne taraf olmayan) Suriye gibi örnekler bulunması ise bu karşılaştırmayı daha ilginç kılmaktadır. Çalışma dört bölümden oluşacaktır: İlk bölümde, öncelikle uluslararası bir ceza mahkemesi fikrinin nasıl ortaya çıktığı ve bugünkü Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulana kadarki gelişmeler ile UCM’nin nasıl kurulduğu ele alınacak, ardından da Mahkeme’nin hangi konularda ve hangi şartlarda yargılama yetkisine sahip olduğu üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, Türkiye’nin Mahkeme’ye bakış açısı, Mahkeme ile olan ilişkisi ve Statü’ye taraf olduğu takdirde nelerle karşılaşacağı incelenecektir. Üçüncü bölümde, belki de Mahkeme’ye en çok karşı çıkan ülke olan ABD ile Mahkeme’nin ilişkileri, ABD’nin neden Statü’ye taraf olmadığı ve Mahkeme’ye karşı düşmanca bir tavır takındığı üzerinden çözümlenecektir. Son bölümde ise, ABD ile Türkiye’nin UCM’ye yönelik tutumları ve UCM’nin yargı yetkisini tanımaları halinde karşılaşabilecekleri sonuçlar kıyaslamalı biçimde ele alınacaktır.

1. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Kuruluşu

Uluslararası düzeyde işlenen ağır suçlara karşı bir ceza mahkemesi kurulması fikri 19. ve 20. yüzyıllarda meydana gelen çatışmaların bir sonucudur. Tarihin en kanlı zamanları olarak bilinen bu dönem, askeri zafer uğruna işlenen savaş suçlarının göz ardı edilmesine neden olmuştur. Bu dönemde işlenen suçlar ülkesellik ilkesi uyarınca suçun işlendiği devletin ulusal mahkemelerince yargılanmış ve cezalandırılmıştır.⁴ Ancak galiplerin inisiyatifine bırakılan bu tür yargılamalar, suçluların güçlü olduğu ölçüde cezasız kalmasına yol açmıştır.⁵ Milyonlarca insanın hayatını kaybettiği, evlerinden ve işlerinden edildiği Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Müttefik Kuvvetler uluslararası hukuku ihlal eden sorumluların yargılanması amacıyla ad hoc (özel) bir mahkemenin kurulmasını kararlaştırmışlardır.⁶ Başta Kayzer II. Wilhelm olmak üzere savaş suçları işleyen kişilerin bu mahkemede yargılanması öngörülmüştür. Ama savaş sonrasında özellikle Belçikalı sivillere karşı işlenen suçlardan şahsen sorumlu tutulan II. Wilhelm Hollanda’ya sığınmış; Hollanda ise Kayzer’i yargılanması için iade etmemiştir. Bunun üzerine kurulması planlanan ceza mahkemesi fikri hayata geçirilememiş ve uluslararası ceza

⁴ Cenap Çakmak, *A Brief History of International Criminal Law and International Criminal Court*, Palgrave Macmillan, New York, 2017, s. 2.

⁵ Orçun Ulusoy, “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2008, <http://madde14.org/images/7/77/UCM2008IHGD.pdf>, s. 11.

⁶ Bilal Domaç, “Roma Statüsü’nün Kabulü Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşabileceği Muhtemel Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, 2009, s. 168.

hukukunda ilk sayılabilecek bir girişim daha başlamadan bitmiştir.⁷ Yine Versay Andlaşması'nda öngörülen müttefiklerin Alman savaş suçularını kendi ulusal mahkemelerinde yargulamaları yönündeki hükümler de müttefik ülkelerin isteksizlikleri nedeniyle hayata geçirilememiş ve bu noktada Alman ulusal mahkemelerinin söz konusu savaş suçularını yargulamaları istenmiştir. Ancak Alman mahkemelerinin yaptığı yargulamalar ve verdikleri cezalar meselenin ciddiyetine kıyasla bir hayli yumuşak ve yetersiz olmuştur.⁸

Devletlerin kendi vatandaşlarını işledikleri bir uluslararası suç sebebiyle kendi ulusal mahkemelerinde yargılamak istememeleri, uluslararası bir mahkemenin kurulmasını giderek zorunlu kılmıştır.⁹ İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra ABD, İngiltere, SSCB ve Fransa 8 Ağustos 1945 tarihinde Londra Anlaşması'nı imzalamışlardır. Anlaşmanın 2. maddesi gereğince, Nazileri yargılamak için Nuremberg'de, Nuremberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. 1946'da ise Japon savaş suçularını yargılamak için Nuremberg'i model alan Tokyo Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur.¹⁰ Bu mahkemeler İkinci Dünya Savaşı'ndan önce savaş hukukuna dair uluslararası toplumda kabul gören anlaşma ve örf-adet hukuku kurallarının uygulanması ile özellikle bireysel cezai sorumluluk ilkesinin kapsamının genişlemesi açısından önemlidir.¹¹ Her ne kadar bazı yazarlar tarafından bu mahkemeler tarafsız olmadıkları ve galiplerin mahkemeleri (Victors' court) oldukları şeklinde değerlendirilse de¹², bu mahkemelerin uygulamaları sonucunda uluslararası toplum tarihte ilk kez, uluslararası nitelikteki suçların, savaş suçları, barışa karşı işlenen suçlar ve insanlığa karşı işlenen suçlar olarak nitelendirilmesine tanık olmuştur. Bu mahkemeler, daimi bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasına giden süreçte de önemli bir rol oynamışlardır.¹³

1993 yılında Eski Yugoslavya'da başlayan savaş sırasında işlenen insanlığa karşı suçlar ve soykırımın üzerine BM Güvenlik Konseyi, bu duruma son verip sorumluları yargılamak için olaya dair ad hoc bir mahkeme olan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kurmuştur. Daha sonra Eski Yugoslavya Mahkemesi örneğinden hareketle ve bu ilk girişimden alınan cesaretle, Ruanda'da Hutular ve Tutsiler arasında meydana gelen iç savaş sırasında yaşanan trajik olayları soruşturmak ve cezalandırmak amacıyla ve

⁷ Çakmak, *a.g.e.*, s. 39; Arda Özkan, "21. Yüzyılda Evrensel Bir Yargı Kuruluşu Olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi: Usul Kuralları, Yargulamalar ve Uluslararası Suçlar", *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 12, 2016, s. 177.

⁸ Çakmak, *a.g.e.*, s. 40-41.

⁹ Yusuf Aksar, *Uluslararası Hukuk-II* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 154; Jeremy Sarkin, "Reforming the International Criminal Court (ICC): Progress, Perils and Pitfalls Post the ICC Review Process." *International and Comparative Law Review*, Cilt 21, Sayı 1, 2021, s. 8.

¹⁰ Çakmak, *a.g.e.*, s. 52-54; Hacı Sarıgül, "Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt 0, Sayı 3, 2013, s. 233.

¹¹ Çakmak, *a.g.e.*, s. 56.

¹² Çakmak, *a.g.e.*, s. 3.

¹³ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 155-156.

Ruanda hükümetinin isteği doğrultusunda, Güvenlik Konseyi'nin 8 Kasım 1994 tarihli kararı ile Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur.¹⁴ Nuremberg ve Tokyo Mahkemelerinin aksine, bu iki mahkeme BMGK tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi için uluslararası toplumun tamamı adına kurulmuştur. Bu mahkemeler uluslararası ceza ve insan hakları hukukunu ihlal eden bireylerin yargılanmasını sağlamak açısından, tarihte ilk kez bütün kurallara tam anlamıyla uyularak kurulmuş olan ilk uluslararası ceza mahkemeleri olarak kabul edilmektedirler.¹⁵

Ancak ad hoc nitelikli bu iki mahkemeye rağmen daimi bir uluslararası ceza mahkemesi kurulması arayışı BM bünyesinde devam etmiş ve 1994'te Uluslararası Hukuk Komisyonu bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulması için taslak statüyü kabul etmiştir.¹⁶ Bu statü temelinde süren çalışmalar sonucunda nihayet 15 Haziran 1998 tarihinde 160 devlet, 33 uluslararası örgüt ve 238 hükümet dışı örgütün katılımıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi Kurulmasına İlişkin Tam Yetkili Temsilcilerden Oluşan Birleşmiş Milletler Diplomatik Konferansı, Roma'da toplanmıştır.¹⁷ Konferans sonucunda 128 maddeden oluşan Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, 120 devletin lehinde (İngiltere, Fransa, Rusya vd.), 7 devletin aleyhte (ABD, Çin, Libya, Irak, Katar, İsrail ve Yemen) ve Türkiye de dâhil olmak üzere 21 devletin çekimser oy kullanmasıyla uluslararası hukukta yerini almıştır. Statünün 126. maddesi gereği, 60 devletin Statüyü onaylaması şartının yerine gelmesiyle, Uluslararası Ceza Mahkemesi 1 Temmuz 2002 tarihinde Lahey'de resmen göreve başlamıştır.¹⁸ Shaw'ın da vurguladığı üzere, UCM yukarıda anılan iki ad hoc mahkemenin aksine bir Güvenlik Konseyi kararıyla değil, uluslararası bir andlaşma ile kurulmuştur.¹⁹ Yine UCM'nin işleyişinde önemli role sahip olsa da Mahkeme Güvenlik Konseyi'ne karşı değil Roma Statüsü'ne Taraf Devletler Asamblesi'ne karşı sorumludur ve bu anlamda Konsey ad hoc mahkemelerde olduğu gibi mahkeme üzerinde mutlak bir otoriteye sahip değildir.²⁰

2. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi

UCM'nin yargı yetkisi, aşağıda kişiler, maddi hukuk veya suçlar ile yer ve zaman bakımından yargı yetkileri ve yargı yetkisinin ulusal yargı yetkisini tamamlayıcı niteliği kapsamında ele alınacaktır.

¹⁴ Çakmak, *a.g.e.*, s. 105; Hakan Karakehya, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, 2008, s. 139-140.

¹⁵ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 156.

¹⁶ Malcolm N. Shaw, *International Law*, Eighth Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, s. 298.

¹⁷ Özkan, *a.g.e.*, s. 180.

¹⁸ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 157; Shaw, *a.g.e.*, s. 299.

¹⁹ Shaw, *a.g.e.*, s. 299.

²⁰ Çakmak, *a.g.e.*, s. 211.

2.1. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kişiler Bakımından Yargı Yetkisi

UCM'de, bireysel cezai sorumluluk ilkesi esastır ve devletler değil yalnızca gerçek kişiler Mahkeme'ce yargılanabilir. Bu durumun sebebi, devletin tüzel kişiliğinin yargılanamaz, yargılansa dahi bir yaptırıma konu edilemez olmasıdır. Mahkeme'nin yargılama yetkisine giren suçlar işlendiği takdirde, bu suçu işleyen gerçek kişilere dava açılacaktır. Bu gerçek kişiler, bizzat suçu işleyen den suç işlenmesi emrini verene, en alt düzeyde suça ortak olandan en üst düzey devlet görevlilerine, cumhurbaşkanı, başbakan ve genelkurmay başkanı kadar uzanabilir. Ulusal bağımsızlık ya da dokunulmazlıklar Mahkeme-yi hiçbir şekilde bağlamaz.²¹ Bu durumun tek istisnası, bir suçun işlendiği tarihte 18 yaşını doldurmamış olan kişiler üzerinde Mahkemenin herhangi bir yetkisinin olmamasıdır. Mahkeme resmi mevki veya görev gözetmeksizin kimseye herhangi bir ayrıcalık tanımadan eşit uygulama yapacaktır. Kişilerin devlet başkanı, hükümet başkanı, hükümet üyesi, seçilmiş bir temsilci veya bir hükümet yetkilisi olarak resmi bir mevki veya görevde olması, onları hiçbir şekilde cezai sorumluluktan kurtarmayacak ve herhangi bir cezai indirim uygulanması için bir sebep oluşturmayacaktır. Ayrıca ulusal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan dokunulmazlıklar ve özel usul kuralları, Mahkeme'nin bu gibi şahıslar üzerinde yargı yetkisine engel değildir. Son olarak, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren bir suçun işlenmesine yönelik, üstün verdiği emre itaat, suçu işleyen bireyi cezai sorumluluktan kurtarmayacaktır.²²

2.2. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Maddi Yargı Yetkisi

Roma Statüsü'nün 5. maddesine göre Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar *soykırım suçu, insanlığa karşı işlenen suçlar, saldırı suçu ve savaş suçlarıdır.*²³

2.2.1. Soykırım Suçu

Soykırım suçu, her zaman etnik veya başka özellikleri ile tanımlanan bir gruba karşı işlenen sistematik bir insanlık suçudur. Soykırım, uluslararası insancıl hukuk kuralları içinde en ağır ihlallerin başında gelen, en ağır suçlardan biri olarak kabul edilmektedir. İlk kez 1948'de Soykırım Sözleşmesi'nde, etnik, dinsel, ulusal veya ırksal bir grubun tamamını veya bir kısmını yok etmeyi amaçlayan ve başka bir takım eylemleri de bünyesinde barındıran eylemleri ifade eden soykırım suçu tanımı, UCM'yi kuran Roma Statüsü'nde de aynen kabul edilmiştir. Bu tanımlama, uluslararası örf ve adet hukukunun emredici (jus cogens) bir kuralı olarak kabul edilmiş ve soykırım yasağı bu açıdan Soykırım Sözleşmesi'ni onaylamış olsun veya olmasın taraf olan bütün devletler için bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır. Sözleşmeye taraf olmayan devletlerin ise

²¹ Özkan, *a.g.e.*, s. 183.

²² Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 160-161.

²³ Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 254; Umar Ba, *States of Justice: The Politics of the International Criminal Court*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020, s. 3.

Sözleşmeye dayalı bir sorumlulukları olmamasına rağmen Uluslararası Adalet Divanı söz konusu kuralların onlar açısından da bağlayıcı olduğunu belirtmiştir. 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi 2. maddesine göre “ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak” amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturur. Soykırım suçunun oluşması için bir grubun tamamının veya bir kısmının yok edilmesi sonucu değiştirmez. Suçun oluşması için herhangi bir sayı şartı da bulunmamaktadır. Soykırım amacının bulunması, kast unsuru taşımak önemlidir.²⁴

2.2.2. İnsanlığa Karşı Suçlar

Roma Statüsü'nün 7. maddesinde tanımlanan eylemlerdir. Bunlar; cinayet, toplu yok etme, köleleştirme, nüfusun sınır dışı edilmesi veya zor kullanılarak başka bir yere aktarılması, uluslararası hukukun temel kurallarına aykırı olarak hapsedme veya fiziki özgürlüğü ciddi bir şekilde kısıtlama, işkence, cinsel kölelik, tecavüz, zorla hamile bırakma, zorla fuhuş, tecrit uygulama, benzer nitelikli olan cinsel şiddetin herhangi bir biçimi, ırk ayrımcılığı suçu, büyük ızdırıp veya vücuda ya da zihinsel ve fiziksel sağlığa yönelik ciddi zarara kasıtlı bir biçimde neden olan insanlık dışı eylemlerdir.²⁵ UCM Statüsü'nün 5. Maddesi insanlığa karşı işlenen suçları Mahkeme'nin yargı yetkisine dahil etmiş ve 7. Maddesi bu suçları ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Bu maddelerin hazırlanmasında Ruanda ve Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemelerinin düzenleme ve uygulamalarının etkisi büyüktür.²⁶

2.2.3. Savaş Suçları

Silahlı çatışma esnasından işlenen savaş suçları Roma Statüsü'nün 8. Maddesinde düzenlenmiştir. Savaş suçları Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlalleri ve diğer savaş hukuku ve örf adet kurallarının ihlali olarak ikiye ayrılmıştır:²⁷

2.2.3.1. Cenevre Sözleşmeleri'nin Ağır İhlalleri

İkinci Dünya savaşı sonrasında imzalanan 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri silahlı çatışmalar hukukunun düzenlenmesi ve savaş sırasında sivillerin korunmasını amaçlar. Cenevre Sözleşmeleri doğrudan bireylere cezai sorumluluk getirmeyen, taraf devletlere gerekli hukuki düzenlemelerin yapılması ve ağır ihlallerden dolayı kişilerin yargılanmasını zorunlu kılan bir sorumluluk yükler. Sözleşmelerde ağır ihlaller olarak belirtilen fiiller savaş suçu olarak adlandırılmasa da söz konusu eylemlerin savaş suçu olduğu açıktır. Bu suçlar; kasten öldürme, işkence ve biyolojik ve tıbbi denek olarak kullanma dahil insanlık dışı muamele, kasten büyük acılara neden olma ya da vücut bütünlüğüne ya da sağlığa ağır saldırı, savaş tutsağının ya da koruma altındaki kişilerin düşman devletlerin silahlı kuvvetlerinde hizmete zorlanması, huku-

²⁴ Özkan, *a.g.e.*, s. 185-186.

²⁵ Shaw, *a.g.e.*, s. 324; Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 258.

²⁶ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 165.

²⁷ *A.e.*, s. 167.

ka aykırı biçimde sürgün nakil ya da alıkoyma, savaş esiri ve diğer korunan kişilerin adil yargılama hakkından mahrum bırakılması ve rehin almadır.²⁸

2.2.3.2. Savaş Kanunları ve Örf-Adet Kurallarının İhlali

UCM, 1907 La Haye yönetmeliklerinde, Cenevre Sözleşmeleri'nin I numaralı protokolünde ve uluslararası örf ve adet hukukunda tanımlanmış ihlalleri de içeren uluslararası insancıl hukukun diğer ihlallerinin büyük bir kısmı üzerinde yargılama yetkisine sahiptir.²⁹ Savaş suçu teşkil eden eylemlerden bazıları şunlardır: zehirli silah, gaz ya da gereksiz acıya sebep olan silah kullanılması, askeri gereklilikle bağdaşmayacak şekilde şehirlerin, kasabaların veya köylerin yok edilmesi, savunmasız kasaba, köy, bina veya yerleşim yerlerine saldırılması ya da bombalanması, dini, hayır, sanat ve eğitim veren kurumlara, tarihi yerlere, bilim ve sanat eserlerine zarar verilmesi, yok edilmesi veya el koyulması, kamu veya özel mülkün yağmalanması vb. suçlardır.³⁰ Ayrıca ateşkes bayrağını, BM ya da düşman işaretini ya da Kızılhaç ve Kızılay amblemlerini kötüye kullanmak, sivilleri kasten aç bırakmak, 15 yaşından küçük çocukları silahlı kuvvetlere almak ya da onları çatışmalara aktif bir şekilde dâhil etmek, işgalcilerin işgal ettikleri topraklara kendi sivil vatandaşlarını doğrudan veya dolaylı olarak yerleştirmek ve bu topraklardaki nüfusun bir kısmının veya tamamının sınır dışı edilmesi de bu suçlar kapsamındadır.³¹

2.2.4. Saldırı Suçları (Barışa Karşı Suçlar)

Saldırı suçu, bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına bir başka ülkenin silahlı saldırısıdır. Roma Statüsü hazırlık görüşmeleri esnasında ve Roma Statüsü imzalandıktan sonra devletler bu suçun tanımı konusunda uzlaşmaya varamadıkları için, saldırı suçu sadece başlık olarak kalmış, içeriği mahkemenin kurulmasından 8 yıl sonra 2010 yılında Uganda'nın Kampala kentinde düzenlenen Uluslararası Ceza Mahkemesi Gözden Geçirme Konferansı'nda belirlenmiştir.³² Saldırı suçu, "Bir devletin siyasi ve askeri eylemleri üzerinde etkin kontrol veya yönetim yetkisi bulunan kişi tarafından planlanan, hazırlanan, başlatılan veya uygulanan, niteliği, ağırlığı ve boyutu itibarıyla açıkça Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın ihlalini oluşturan eylem" olarak tanımlanmıştır.³³ Bu tanıma göre, saldırı suçunda askeri veya siyasi üst düzey devlet görevlilerinin cezai sorumluluğu bulunmaktadır. Her ne kadar tanım üzerinde bir uzlaşma sağlanmış olsa da, taraf devletlerin Statü üzerinde 2010'da yaptığı değişiklikle 1 Ocak 2017'den sonra saldırı suçu üzerinde Mahkeme'nin yetkisini kullanması mümkün hale getirilmiştir.³⁴

²⁸ A.e., s. 167-168; Shaw, *a.g.e.*, s. 322-323.

²⁹ Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 259.

³⁰ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 169.

³¹ Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 259-260.

³² Özkan, *a.g.e.*, s. 190-191; Shaw, *a.g.e.*, s. 327.

³³ Elements of Crimes", International Criminal Court, The Hague, 2013, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>, s. 30.

³⁴ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s.163-164.

2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yer ve Zaman Bakımından Yargı Yetkisi

UCM’nin yer itibarıyla yargı yetkisi Roma Statüsü’nün 12. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde mülkîlik ve şahsîlik ilkesini esas almıştır. Buna göre, suç taraf devletlerden birinin topraklarında veya taraf devletlerden birinin vatandaşları tarafından işlenirse mahkeme devreye girecektir.³⁵ İstisnai olarak, mahkemeye taraf olmayan devletler mahkemenin yargı yetkisini belli olaylar için kabul edebilirler.³⁶ Ayrıca BM Güvenlik Konseyi bazı davaları UCM’ye havale edebilir ve bu durumlarda, suçun taraf bir devletin ülkesinde veya onun vatandaşları tarafından işlenmesi şartı aranmadığı için Statü’ye taraf olsun veya olmasın suçu işleyen herhangi bir devlet de Mahkeme tarafından yargılabilecektir.³⁷ Mahkeme, Güvenlik Konseyi’nin bir durumu havale etmesi durumunda da soruşturma açıp yargılama yapabilmektedir.³⁸ Dolayısıyla UCM, bir taraf devletin başvurusu, Güvenlik Konseyi’nin bir olayı mahkemeye havale etmesi ya da savcılığın kendiliğinden bir soruşturmayı başlatması (proprio motu) şeklinde üç ayrı yöntemle yargılamayı başlatabilmektedir.³⁹

Roma Statüsü 11. madde gereğince, Mahkeme, Statü’nün yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla işlenen suçlar üzerinde yargılama yapma yetkisine sahiptir. Uluslararası toplum 17 Temmuz 1998 tarihinde Roma Statüsü’nü kabul etmiş ve 60. devletin 1 Temmuz 2002 tarihinde onay vermesiyle Mahkeme görevine başlamıştır. Bu bağlamda 1 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla işlenen ve Mahkeme’nin yargı yetkisi kapsamında bulunan suçlar bakımından Mahkeme’nin yargı yetkisi bulunmaktadır.⁴⁰

Mahkeme’nin yargı yetkisi, taraf devletler bakımından, devletin Statü’ye taraf olduğu tarihte başlar. Fakat söz konusu devlet isterse yayınlacağı bir bildiriyle, Mahkeme’nin yetkisini Statü’nün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren başlatabilir.⁴¹ Zaman bakımından yargı yetkisinin 3 istisnası vardır: İlk olarak, savaş suçlarıyla alakalı olarak, bir devlet tek taraflı bir beyanla, bu suçların kendi vatandaşları için ve kendi topraklarında işlenmesi durumunda, Statü’nün kendisi için yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıllık bir süre için Mahkeme’nin yargı yetkisini kabul etmeyeceğini açıklayabilir.⁴² İkinci olarak, Statü’ye taraf olmayan bir devlet belli olaylar için Mahkeme’nin yetkisini tek taraflı olarak tanıyabilir. Bu durumda devletin tek taraflı yetki kabulü be-

³⁵ Ali Ş. Kılıç, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 3, 2009, s. 633.

³⁶ Elif Uzun, “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2003, s. 36.

³⁷ Özkan, *a.g.e.*, s. 191.

³⁸ Süleyman E. Zorlu, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç ve BM Güvenlik Konseyi’nin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2016, s. 143.

³⁹ Ba, *a.g.e.*, s. 3; Çakmak, *a.g.e.*, s. 208.

⁴⁰ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 171.

⁴¹ Kılıç, *a.g.e.*, s. 633-634.

⁴² Zorlu, *a.g.e.*, s. 144.

yanıyla, Mahkeme'nin yetkisinde olmayan eylem, eylemin gerçekleşmesinden sonra Mahkeme'nin yetki alanına girer. Üçüncü istisna olarak ise, Güvenlik Konseyi'nin bir olayı savcıya göndermesiyle, eylemin gerçekleşmesinin ardından olay, Mahkeme'nin yetki alanına girmiş olur.⁴³

2.4. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Ulusal Mahkemeleri Tamamlayıcı Nitelikli Yargı Yetkisi

UCM, devletlerin egemenlik haklarını göz önünde bulundurur. Tamamlayıcılık ilkesi devletlerin egemenliklerine karşı verilen en büyük tavizdir.⁴⁴ Mahkeme'nin kapsamında olan suçlar, yetkili devlette kovuşturma ve soruşturma konusu yapılmışsa, ilgili devletin bunu devam ettirebilecek isteği ve yeteneği olmaması durumu hariç, Mahkeme'nin yargı yetkisi söz konusu değildir. Ulusal mahkemeler, tamamlayıcı yargı yetkisi olan UCM'ye karşı bir önceliğe sahiptir.⁴⁵

Mahkeme tamamlayıcılık ilkesi gereğince egemen bir devletin yargılama yetkisini hiçbir şekilde elinden alamaz. Ulusal mahkemeler görevini yapma konusunda isteksiz ve yetersiz olduğu zaman ancak Mahkeme devreye girer.⁴⁶ Hükümetler, üst düzey yetkililere soruşturma açma konusunda isteksiz davranabilirler veya iç savaş gibi durumlarda yargılama yapabilecek bir mekanizma bulunmayabilir. Bu gibi durumlarda Mahkeme tamamlayıcılık ilkesi gereği devreye girer. Mahkeme'nin yargılama yetkisi ikincil konumdadır, birincil yargılama yetkisi ilgili devlete aittir.⁴⁷ Ancak ilgili devletin hakiki bir soruşturma ve yargılama yaptığını kanıtlaması ve bu kanıtları UCM'ye sunması gerekir.⁴⁸

Mahkemenin ilk on yıllık yargılama siciline bakıldığında neredeyse tamamen Afrika kıtasında işlenen suçlara odaklandığı ve bunları yargılayarak cezalandırdığı görülmektedir. Mahkemenin bu şekilde sadece Afrika kıtasındaki suçları soruşturup yargılaması eleştirileri beraberinde getirirken⁴⁹ örneğin ABD'nin 2003'te Irak'ı işgal etmesi sonrasında bu ülkede Amerikan askerlerinin işlediği suçlar konusunda sessiz kalması da bu eleştirileri haklı çıkarmıştır. Nitekim Kenya gibi kimi Afrika ülkeleri UCM'yi büyük güçlerin işlediği suçlara ses çıkarmazken Afrikalılarca işlenen suçlar konusunda fazlasıyla gayretkeş olmakla suçlanmıştır.⁵⁰ 2010'lara gelindiğinde, UCM'nin Afganistan,

⁴³ Uzun, *a.g.e.*, s. 38-39.

⁴⁴ Kılıç, *a.g.e.*, s. 639.

⁴⁵ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s.172; Shaw, *a.g.e.*, s. 302.

⁴⁶ Ba, *a.g.e.*, s. 3.

⁴⁷ Özkan, *a.g.e.*, s. 182.

⁴⁸ Shaw, *a.g.e.*, s. 303.

⁴⁹ Ba, *a.g.e.*, s. 5; Everisto Benyera, *The Failure of the International Criminal Court in Africa: Decolonising Global Justice*, London and New York, Routledge, 2022, s. 4-5; Elizabeth Wilmshurst, "Strengthen the International Criminal Court", *Chatham House*, 12 Haziran 2019, https://www.chathamhouse.org/2019/06/strengthen-international-criminal-court?gclid=EAIaIQobChMlZlq-foMq5-AIVgcx3Ch185QlwEAAYAiAAEgKfgPD_BwE.

⁵⁰ Çakmak, *a.g.e.*, s. 227.

Filistin, Kolombiya ve Ukrayna gibi başka bölge ve kıtalarda işlenen suçları da soruşturma ve dava konusu yapmasına rağmen Güney Afrika, Burundi ve Gambia gibi kimi Afrikalı ülkeler mahkemeyi Afrika önyargısından ve tarafgir davranmaktan dolayı eleştirerek Roma Statüsü'nden çekileceklerini açıklamışlardır.⁵¹ Mahkeme ise bakılan davaların çoğunun Afrikalı taraf devletlerin başvurusu ile açıldığını ve özel olarak Afrika'yı hedef alarak yargılama yapılmadığını öne sürerek kendisini savunmaktadır.⁵²

3. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye

Türkiye, Roma Konferansı'na Mehmet Güney başkanlığında yedi kişilik bir heyetle katılmış fakat UCM'yi kuran Roma Statüsü'ne çekimser kalarak taraf olmamıştır.⁵³ Esasen uluslararası bir ceza mahkemesi kurulması fikrini destekleyen Türkiye, terör ve uyuşturucu kaçakçılığı suçlarının Mahkeme'nin yargı yetkisi kapsamında olmaması sebebiyle çekimser oy kullanmıştır.⁵⁴ Ayrıca Statü'nün insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçunun tanımındaki belirsizlik de Türkiye'nin çekincesinin bir başka sebebidir.⁵⁵ Türkiye zaten 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile bu suçlar kapsamında hukuki bir yükümlülük altına girmiştir.⁵⁶ Türkiye ayrıca UCM'nin bağımsız hareket eden bir savcılık makamı olmasına karşı da çekinceler ileri sürmüştür.⁵⁷

Türkiye'nin Mahkeme'nin yetkisini henüz kabul etmemiş olması, Türk vatandaşlarının hiçbir şekilde UCM tarafından yargılanamayacağı anlamına gelmemektedir. Söz gelimi, uluslararası barış gücü kapsamında görev yapan bir Türk vatandaşı, Mahkeme'nin yetkisini kabul eden bir ülkede suç işlerse UCM yargılama yapabilir. UCM, ulusal mahkemelerin yargı yetkisini tamamlayıcı nitelikte bir mahkeme olduğu için, Türkiye UCM'nin yargı yetkisini kabul etmese bile, Mahkeme'nin yargı yetkisindeki suçlar bakımından iç hukukunu gözden geçirmek ve Mahkeme ile uyumlu hale getirmek durumundadır.⁵⁸ Türkiye'deki ceza mevzuatının Mahkeme'nin yetki kapsamındaki suçları içermemesi, Türkiye'de veya Türk vatandaşları tarafından işlenen suçların olması durumunda, Mahkeme'nin ilk elden yetkili olması söz konusu olacaktır.⁵⁹ Bu nedenle Türkiye, 12 Ekim 2004'te kabul edilen ve 1 Haziran

⁵¹ Sarkin, *a.g.e.*, s. 10-11, 20-21; "Back It, Join It: African Countries Are Wrong To Leave", *The Economist*, 27 Ekim 2016, <https://www.economist.com/leaders/2016/10/27/back-it-join-it>.

⁵² Interview with Fatou Bensouda, "We Should At All Costs Prevent the ICC from Being Politicized", *Vereinte Nationen* (German Review on the United Nations), Vol. 62, No. 1, 2014, https://dgvn.de/fileadmin/user_upload/DOKUMENTE/English_Documents/Interview_Fatou_Bensouda.pdf.

⁵³ Müge Çetin, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye'nin Durumu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, 2010, s. 356.

⁵⁴ M. Uğur Bozkurt, "Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 2010, s. 80.

⁵⁵ Uzun, *a.g.e.*, s. 42.

⁵⁶ Çetin, *a.g.e.*, s. 356.

⁵⁷ Çakmak, *a.g.e.*, s. 186.

⁵⁸ Aksar, *Uluslararası Hukuk-II*, s. 185-186.

⁵⁹ Uzun, *a.g.e.*, s. 42.

2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanununda daha önce mevzuatta olmayan soykırım ve insanlığa karşı suçları düzenleme yoluna gitmiştir.⁶⁰ Ancak Erhan'ın vurguladığı üzere, “*Türkiye Roma Statüsü’ndeki tüm suçları iç hukukuna aktarmamış*” ve özellikle saldırı suçunu düzenleme dışı bırakmıştır.⁶¹ İç hukuka aktarılan soykırım ve insanlığa karşı suçlar da Statü’deki ile aynı içerik ve kapsama sahip değildir.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda insanlığa karşı suçlar kapsamında bir düzenleme bulunmamaktadır. İnsanlığa karşı suçlar TCK’ya ilk kez 5237 sayılı kanunla dâhil edilmiştir. Kanunun 77. maddesine göre kasten öldürme veya yaralama, işkence, köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun bırakma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma veya çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma veya fuhşa sevk etme fiillerinin; siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistematik olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur.⁶² TCK’ya göre insanlığa karşı suçları oluşturan fiiller, bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmiş olmak zorunda diye tanımlanırken, Roma Statüsü’ne göre aynı fiiller sivil halka karşı yapılan yaygın veya sistematik bir saldırının parçasını oluşturan ve saldırının varlığı bilinerek işlenen eylemler olarak tanımlanmıştır. TCK’nın tanımındaki “bir plan doğrultusunda”, Statü’de “sistemli” kelimesine denk gelirken, Statü’nün ele aldığı yaygınlık kuralı TCK açısından insanlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilmemektedir. TCK’nın düzenlemesi Roma Statüsü’nde sayılan fiillerden birçok konuda ayrılmaktadır.⁶³ Erhan da yeni TCK’nın Roma Statüsü’ne kıyasla insanlığa karşı suçların tanımını ve kapsamını daralttığı ve Türk yasa yapıcıların kanun metnini hazırlarken Roma Statüsü’nü pek de dikkate almadıkları görüşündedir.⁶⁴

Soykırım suçuna gelince, Türkiye 1950 tarihinde yürürlüğe giren BM Soykırım Sözleşmesi’ne taraf olmakla birlikte 54 yıl sonra ancak sözleşmeyi kendi iç hukukuna birkaç değişiklikle dâhil etmiştir. Yeni TCK’nın bu suçu düzenleyen 76. maddesi, Roma Statüsü’nün mevcut soykırım tanımından farklı bir şekilde, suçun oluşumu için fiilin herhangi bir planın icrası suretiyle işlenmiş olmasını öngörmüş ve suçun uygulama alanını sınırlandırmıştır.⁶⁵

Savaş suçları konusunda TCK herhangi bir hüküm içermemekte olup bu konuda sadece Türk Askeri Ceza Kanunu’nda kimi hükümler bulunmaktadır. Ancak 1930 tarihli bu kanun hem çok eski tarihli hem de savaş suçlarının tanım ve kapsamındaki değişiklikleri yansıtmaktan çok uzaktır.⁶⁶ Savaş suçları

⁶⁰ Aksar, Uluslararası Hukuk-II, s. 186; Zeynep Erhan, “Core International Crimes in Turkish Criminal Law and the Rome Statute”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXII, Sayı 2, 2018, s. 113.

⁶¹ A.e.

⁶² Volkan Maviş, “İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım Suçu Kapsamındaki Cinsel Şiddet Fiilleri”, *TBB Dergisi*, Sayı 130, 2017, s. 20.

⁶³ Domaç, *a.g.e.*, s. 178-179.

⁶⁴ Erhan, *a.g.e.*, s. 118, 124.

⁶⁵ A.e., s. 184; Erhan, *a.g.e.*, s. 115.

⁶⁶ Erhan, *a.g.e.*, s. 126.

bağlamında düşünüldüğünde Türkiye’nin Statü’ye taraf olmamasının nedenlerinin Güneydoğu’da yaşanan terör olayları ile Irak ve Kıbrıs sorunu olduğunu söylemek mümkündür. Statü’de bu konular kapsamında Türkiye’yi sıkıntıya sokacak hükümler mevcuttur. Bunların içinde, bölücü terör örgütünün Türkiye’ye yönelik silahlı mücadelesi en önemli nedendir.⁶⁷

Statü’ye göre, uluslararası olmayan silahlı çatışmalardaki uygulanabilir hukukun ihlali, bir devletin topraklarında resmi memurlar ve organize silahlı gruplar arasında süreklilik kazanan bir silahlı çatışma gerçekleşirse, bu durum Mahkeme’nin yetki alanına girer.⁶⁸ Bölücü terör örgütüne karşı yürütülen mücadelede yaşanacak olan insan hakları ihlallerine karşı iddiaların bireysel başvuru yoluyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne götürülmesi mümkünken, Türkiye’nin Statü’ye taraf olması durumunda bireysel ceza sorumluluk açısından konunun UCM’ye de taşınması mümkün olacaktır.⁶⁹ İç çatışmada işlenen savaş suçları için yetkili olan Mahkeme, bunun da ötesine geçerek, bir ülke içinde uzun süredir devam eden çatışmalara da müdahale edebilir. Bu durumla terörle mücadele, iç çatışma olarak Mahkeme’nin yetki alanına girecektir. Terör suçlarını yargı alanına almayan Mahkeme, terörle uzun zamandır mücadele eden Türkiye’yi savaş suçu işlediği gerekçesiyle yargılayabilecektir.⁷⁰ Nitekim bu nedenlerle Türkiye, uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda işlenen savaş suçlarının Roma Statüsü dışında bırakılması ve bunun yerine terörizm suçunun Statü’ye alınması görüşünü savunmuş ama bu görüş kabul görmemiştir. Dolayısıyla Türkiye, Roma Statüsü’ndeki kimi suç kategorilerini iç hukukuna aktarırken uluslararası silahlı çatışmalarda işlenen suçları kısmen kapsama almış, uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda işlenen suçları ise tümüyle kapsam dışında bırakmıştır.⁷¹

İnsanlığa karşı suçların maddi unsurlarını oluşturan, nüfusun zorla nakli veya sürgün, işkence, kişilerin zorla kaybedilmesi gibi fiiller terörle mücadele esnasında Güneydoğu’da yaşanan olaylarla ilişkilendirilirse, Türkiye açısından sakıncalı bir durum ortaya çıkabilir. Bu durumda özellikle PKK terör örgütünün, örgütün iç ve dış siyasi temsilcilerinin ve bunlara destek veren bazı devletler söz konusu suçlar kapsamında, UCM’yi kullanarak Türkiye aleyhine taciz soruşturmaları açılması için terörle mücadele eden güvenlik görevlileri hakkında şikayette bulunabilirler. Eğer Türkiye Statü’ye taraf olur ve bu konularda Savcı soruşturma açarsa, bu soruşturmaları durdurmasının tek yolu, söz konusu görevlileri Türkiye’nin kendi ulusal mahkemelerinde yargılamasıdır.⁷² Bu noktada Türkiye’nin yaptığı düzenlemelerden biri de, “vatandaş iade edilemez” kuralında 2004 yılında bir değişikliğe gitmesidir. Türk Ceza Kanunu’nun 8. maddesine 2. fıkra olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi’ne

⁶⁷ Çetin, *a.g.e.*, s. 359.

⁶⁸ Uzun, *a.g.e.*, s. 42.

⁶⁹ Yasin M. Aslan, “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye’ye Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 4, 2007, s. 76.

⁷⁰ Domaç, *a.g.e.*, s. 173-174.

⁷¹ Erhan, *a.e.*

⁷² Bayilloğlu, *a.g.e.*, s. 92.

taraf olmanın getirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşın suç dolayısıyla başka bir ülkeye verilemeyeceği hükmü eklenmiştir.⁷³

Türkiye'nin 1991 yılından itibaren Irak'ın kuzeyinde yürüttüğü askeri harekâtlar Irak hükümetleri tarafından devamlı protesto edilmiş, Türk tarafının BM Şartı ve uluslararası hukuk kurallarına aykırı davrandığı öne sürülmüştür. Türkiye bu müdahalelerin meşru müdafaa kapsamında olduğuna dair bir açıklama yapmamış olmasına rağmen, ABD, BM Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nde söz konusu faaliyetlerin meşru müdafaa kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. ABD'nin desteğiyle BM Güvenlik Konseyi'nde Türkiye aleyhine bir karar çıkmamasına rağmen, Arap Birliği, Körfez İşbirliği Konseyi ve Bağlantısız ülkeler Türkiye'yi kınayan kararlar almışlardır.⁷⁴ Türkiye'nin yürüteceği bir sınır ötesi harekâta kendi toprakları üzerinde işlenen suçlar sebebiyle Irak'ın UCM'ye başvurması mümkündür. Irak'ın Statü'yü kabul etmesi veya Mahkeme'nin yargı yetkisini somut bir olaya dair tanıması durumunda, Türk yetkililer hakkında soruşturma talebinde bulunması söz konusu olabilir.⁷⁵

Türkiye'nin bir diğer kaygısı da Kıbrıs konusudur. Saldırı suçu dahilinde, Kıbrıs'ta 1974'teki Türk müdahalesini UCM uluslararası hukuk ihlali olarak değerlendirebilir. Nitekim Türkiye de insanlığa karşı suçlar ve soykırımın aksine yeni TCK'da saldırı suçuna hiçbir şekilde yer vermemiştir.⁷⁶ Türkiye'nin 2010 yılında saldırı suçunun tanımının yapıldığı UCM Kampala Gözden Geçirme Konferansı'ndaki tutumu da, bu suçun Güvenlik Konseyi tarafından tespit edilmesi halinde ancak Mahkeme'nin yargılama yapabilmesi yönünde olmuştur. Fakat Konferans sonucunda saldırı suçunun oluşup oluşmadığı noktasında Güvenlik Konseyi'ne yetki verilmekle birlikte, Konsey'in de harekete geçemediği durumlarda UCM'ye bağımsız olarak (proprio motu) soruşturma açabilme imkânı tanınmıştır.⁷⁷

Saldırı suçu ile beraber, Statü'deki düzenlemeye göre kesin bir savaş gerekliliği bulunmamasına rağmen düşman mallarına el konulması veya bunların tahribi de Türkiye açısından sorun çıkarabilecek bir başka meseledir. Türkiye her ne kadar 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı hukuki zemine dayandırsa da UCM, subjektif bir yaklaşımla bu durumu insancıl hukuk ihlali olarak değerlendirebilecektir.⁷⁸ Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda Rum ve Türk kesimleri arasında halkların mübadelesi yapılmış, birçok Rum güneye, birçok Türk ise kuzeye göç etmiştir. Rumların, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kalan taşınmazlarına ulaşamaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından mülkiyet hakkı ihlali olarak kabul edilmiştir. UCM'nin de, Kıbrıs'ta yaşanan olaylarda KKTC ve Türkiye'nin uygulamalarını AİHM ile

⁷³ Çetin, *a.g.e.*, s. 356.

⁷⁴ Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 262-263.

⁷⁵ Domaç, *a.g.e.*, s. 172-173.

⁷⁶ Erhan, *a.g.e.*, s. 126.

⁷⁷ A.e., s. 129.

⁷⁸ Sarıgüzel, *a.g.e.*, s. 266.

aynı doğrultuda hareket ederek, insancıl hukuk ihlali olarak değerlendirmesi mümkündür. Ayrıca çatışmalar sona erdikten sonra birçok Türkiye vatandaşı Kıbrıs'a yerleşmiştir. İşgal edilen alanlara doğrudan veya dolaylı bir şekilde işgalcilerin kendi halkını yerleşirmesi suçu kapsamında da Türkiye, UCM'nin sorumluluğuna girebilir.⁷⁹ Nitekim 2014 yılında UCM'ye Türkiye aleyhine yapılan şikayet başvurusunda adadaki "yasa dışı" yerleşimlerle ilgili olarak soruşturma açılması talep edilmiştir.⁸⁰ UCM Savcısı Bensouda'nın görevi yeni Savcı'ya devretmeden hemen önce 15 Haziran 2021'de yaptığı bir açıklamada da, Kıbrıs'taki yerleşimlerin UCM'nin soruşturmasına konu olabileceğini ve bu konunun bir sonraki Savcı'nın takdirinde olduğunu ifade etmesi Türkiye'nin kaygılarını doğrulayıcı olmuştur.⁸¹ Ayrıca, Türkiye Statü'ye taraf olmasa bile, Yunanistan Statü'ye taraf olduğu için Ege Denizi'nde yaşanacak bir durumda, Türk yetkililer UCM'nin yargı yetkisi kapsamına girebilirler. Olası bir kriz durumunda Türkiye tarafından yapılan bir müdahalede, Türk askerleri saldırı suçu kapsamında Yunanistan tarafından UCM'ye başvuru yapılması durumunda yargılanabilirler.⁸²

4. Uluslararası Ceza Mahkemesi ve ABD

ABD, Eski Yugoslavya ve Ruanda Mahkemelerinin BMGK tarafından kurulmasına destek olarak öncülük etmiş, ardından da daimi bir uluslararası ceza mahkemesi kurulması fikrini desteklemiştir.⁸³ Bu olumlu tutumuna rağmen, ABD nihayetinde Roma Statüsü'ne olumsuz oy kullanan 7 devletten biri olmuştur. Mahkeme'nin yargı yetkisini otomatik olarak kullanıp kullanmayacağı konusu Roma Konferansı esnasında en tartışmalı konulardan biri olmuş ve ABD'nin başını çektiği bazı ülkeler, yargı yetkisinin kullanılabilmesi için, hem suçun ülkesinde işlendiği devletin hem de suçlunun vatandaşı olduğu devletin Mahkeme'nin yargı yetkisini tanımasını istemişlerdir.⁸⁴ ABD, Pakistan, Meksika, Libya, Irak ve Katar gibi ülkelerin olduğu bir grup, sınırlı yetkilere sahip ve BM Güvenlik Konseyi'nin etkisi altında olan bir mahkeme istemişlerdir.⁸⁵ Hatta ABD, UCM'nin Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan herhangi bir olaya bakmasını imkânsız kılacak ve özellikle bağımsız hareket

⁷⁹ Domaç, *a.g.e.*, s. 175.

⁸⁰ Zeynep Erhan Bulut, "The Cyprus Issue and the International Criminal Court", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 18, Sayı 72, 2021, s. 73.

⁸¹ Tasoula Hadjitofi, "Can the International Criminal Court Bring Justice to Cyprus?", *Newsweek*, 29 Kasım 2021, [https://www.newsweek.com/can-international-criminal-court-bring-justice-cyprus-opinion-1653030#:~:text=Can%20the%20International%20Criminal%20Court%20\(ICC\)%20finally%20bring%20justice%20to,to%20justice%20through%20the%20ICC](https://www.newsweek.com/can-international-criminal-court-bring-justice-cyprus-opinion-1653030#:~:text=Can%20the%20International%20Criminal%20Court%20(ICC)%20finally%20bring%20justice%20to,to%20justice%20through%20the%20ICC).

⁸² Bayılloğlu, *a.g.e.*, s. 97.

⁸³ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 2; Andrea Betti, "Slay This Monster": The United States and Opposition to the Rome Statute on the International Criminal Court", *Human Rights Review*, Sayı 17, 2016, s. 418-419, 429; Cenap Çakmak, "ABD ve Uluslararası Ceza Mahkemesi", *Liberal Düşünce*, Sayı 48, 2007, s. 90.

⁸⁴ Sevim Uygun, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisi", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2016, s. 29.

⁸⁵ Betti, *a.g.e.*, s. 419; Çakmak, *a.g.e.*, s. 149-150; Arzu Alibaba, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 1, 2000, s. 195.

edecek bir savcılık makamına karşı çıkan hükümlerin Statü'ye konulması için girişimlerde bile bulunmuştur.⁸⁶ ABD'nin UCM'ye karşı çıkmasının birçok sebebi olmakla birlikte, esas sebep Roma Statüsü'nün mülkilik ilkesini benimseyerek, suçu işleyen uyruğuna bakılmaksızın, suçun taraf devletin topraklarında işlenmiş olmasını UCM'nin yargılama yapması için yeterli saymasıdır.⁸⁷ Dünyanın birçok yerinde çok sayıda barış gücü kapsamında asker ve personel bulduran ABD, Statü'ye taraf bir devlet tarafından veya savcının re'sen başvurusu üzerine Amerikan vatandaşlarının aleyhine siyasi nitelikli davaların UCM tarafından açılabilceğini gerekçe göstermiştir.⁸⁸

ABD, Bill Clinton döneminde 31 Aralık 2000'de Statü'yü "Mahkeme'nin ABD'nin istediği çizgide gelişimini etkileyebilmek" amacıyla imzalamış ancak, Statü hiçbir zaman onay için Senato'ya sunulmamıştır.⁸⁹ 2002 yılında George W. Bush'un işbaşına gelmesi sonrasında ise ABD Statü'den imzasını geri çekmiştir.⁹⁰ Clinton'ın ikircikli ve kafası karışık tutumunun ötesinde mahkemeye karşı açıkça muhalif, hatta neredeyse düşmanca bir tutum takınan Bush yönetimi, Roma Statüsü'ne taraf olmanın ülkenin çıkarlarına aykırı olduğunu düşünmüştür.⁹¹ Bush yönetimi öncelikle Roma Statüsü'nün yürürlüğe girmesini engellemeye de uğraşmış ama bunda başarılı olamamıştır. Bush yönetimi görev süresinin dolduğu 2009 yılına kadar izlediği "boş sandalye" (empty chair) politikası uyarınca UCM Taraf Devletler Asamblesi'ne katılmadığı gibi, Mahkeme ile ilgili çok taraflı toplantı ya da platformlarda yer almayı da reddetmiştir.⁹² Ayrıca Bush UCM'nin yargı yetkisi kullanmasına engel olmak için BM Güvenlik Konseyi'ndeki ayrıcalıklı konumunu da kullanmaya kalkmıştır.⁹³ BM Güvenlik Konseyi'nden dokunulmazlık için istediği kararı çıkaramayan ABD, daha sonra Konsey'in kendi vatandaşlarına tam dokunulmazlık vermemesi durumunda Bosna-Hersek'te bulunan BM Barış Gücü'nün genişletilmesi kararını kesinlikle veto edeceğini duyurmuştur. Bunun üzerine bir yıla sınırlı olmak kaydıyla, barış güçlerinde veya BM kapsamında yapılan operasyonlarda Amerikan vatandaşları üzerinde UCM'nin yargı yetkisi olmayacağı kararlaştırılmıştır.⁹⁴ Ancak 2002-2003'te Güvenlik Konseyi'nden bu tür kararlar çıkarmada başarılı olsa da 2004 yılında Güvenlik Konseyi'nden benzer kararların çıkarılması Konsey'deki güçlü direniş nedeniyle mümkün olamamıştır.⁹⁵ Bush'un 2004'te yeniden başkan seçilmesinden sonra ise yönetimin UCM'ye karşı tutumunda görece bir yumuşama gözlenmiştir.⁹⁶

⁸⁶ Çakmak, *a.g.e.*, s. 150.

⁸⁷ Bayılhoğlu, *a.g.e.*, s. 58.

⁸⁸ Aksar, Uluslararası Ceza Mahkemesi, s. 132.

⁸⁹ Betti, *a.g.e.*, s. 420; Çakmak, *a.g.e.*, s. 258.

⁹⁰ Çetin, *a.g.e.*, s. 355.

⁹¹ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 4.

⁹² A. e., s. 6.

⁹³ Çakmak, *a.g.e.*, s. 259.

⁹⁴ Aksar, Uluslararası Ceza Mahkemesi, s. 133.

⁹⁵ Çakmak, *a.g.e.*, s. 260.

⁹⁶ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 1, 6.

ABD’nin Bush dönemine UCM’ye karşı attığı somut adımlardan biri de, ASPA (American Service-Members’ Protection Act) kanunudur.⁹⁷ ABD, 2 Ağustos 2002’de yürürlüğe giren bu kanun ile kendi görevlilerinin UCM tarafından yargılanmasına karşı çıkmıştır. Bu yasaya göre, Amerikan Ordu Mensupları herhangi bir yabancı yargı organına teslim edilemez. ABD’nin bütün bu itirazları tüm dünya üzerinde uygulamaya çalıştığı kuvvet kullanma politikasının sonuçlarından duyduğu çekincenin bir göstergesidir.⁹⁸ Soğuk Savaş’ın bitmesiyle tek süper güç olarak kalan ABD, bu duruma güvenerek uyguladığı politikalar nedeniyle herhangi bir makama hesap vermek istememektedir. Nitekim bu kanunla amaçlanan, ABD’nin Bush Doktrini kapsamında önleyici askeri müdahalede bulunmasına yönelik herhangi bir kısıtlamadan kurtulmaktır. Bu kanunla ABD’nin UCM’ye mali destek vermesi ve mahkeme ile işbirliği yapması da yasaklanmıştır. Ayrıca bu kanun UCM’ye taraf ülkelere yaptırımı öngörmüş ve Amerikan askeri yardımını da yasaklamıştır. Fakat ABD Başkanı bu yasağı, Amerikan çıkarları için uygun olmadığı durumlarda bir yılı geçmemesi şartıyla bir veya iki dönem geçici olarak kaldırabilir. Ayrıca UCM’ye taraf bir ülke ABD ile kendi ülkesindeki Amerikan personeline karşı UCM’nin harekete geçmesini önleyecek ikili bir anlaşma yaparsa Başkan bu yasağı sürekli olarak kaldırabilir.⁹⁹ ABD 2002-2006 arasında vatandaşlarının UCM yargı yetkisinin dışında tutulması ve UCM’ye teslim ve iade edilmemesi için Afganistan, Özbekistan, Tacikistan, Dominik Cumhuriyeti, Romanya ve Hindistan gibi 100’den fazla ülkeyle, “Dokunulmazlık Anlaşmaları” veya “Madde 98 Anlaşmaları” olarak da bilinen ikili anlaşmalar (Bilateral Immunity Agreements) imzalamıştır.¹⁰⁰ Bu tür anlaşmalara yanaşmayan ülkeleri ise Washington ekonomik yardımı keserek cezalandırmıştır.¹⁰¹

Amerikan hukuk sisteminde Roma Statüsü’ndeki suçların bazılarını ceza hukukunda yer verilmiş olmakla birlikte, bu suçlar soykırım ile işkence ve çocuk asker kullanımı gibi kimi savaş suçlarından ibaret olup bunlar da ancak federal mahkemelerde ve nadiren kovuşturma ve yargılamaya konu olabilmektedir. Ancak bunun ötesinde federal hukuk düzeyinde “insanlığa karşı suçlar” ile ilgili hiçbir yazılı düzenleme yoktur.¹⁰² Bu tür suçların soruşturulması ve yargılanması ile cezalandırılması noktasında ABD’nin gereken tüm imkân ve kabiliyetlere sahip olduğuna şüphe olmamakla birlikte, Amerikan yargısı sadece ülke sınırları içinde işlenen bu tür suçları yargılamakta ve ülke dışında işlenen suçlara Kongre aksi bir karar almadıkça bakmamaktadır.¹⁰³

⁹⁷ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 5; Çakmak, *a.g.e.*, s. 259; Jeffrey. S. Dietz, “Protecting the Protectors: Can the United States Successfully Exempt U.S. Persons from the International Criminal Court with U.S. Article 98 Agreements?”, *Houston Journal of International Law*, Cilt 27, Sayı 1, Fall 2004, s. 147.

⁹⁸ Çetin, *a.g.e.*, s. 355.

⁹⁹ Dietz, *a.g.e.*, s. 147; Çakmak, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁰⁰ Aksar, *Uluslararası Ceza Mahkemesi*, s. 134; Dietz, *a.g.e.*, s. 137; Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁰¹ *A.e.*

¹⁰² Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁰³ *A.e.*, s. 12.

ABD UCM'nin yargı yetkisini tanımasa da Mahkeme'nin yetkisine giren suçları soruşturmak ve gerekirse önlem almak üzere kimi federal hükümet kurumlarının yetkili oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda Dışişleri, Adalet ve Anayurt Güvenliği Bakanlıkları bünyesinde bu tür suçları işleyenlerle mücadele etmek üzere özel birimler ve bürolar kurulmuştur. Bunların aldıkları önlemler arasında bu tür suçları işleyenlerin ülkeye girişini engellemek, ülkede bulunuyorlarsa bunları sınır dışı etmek ve diğer ülke hükümetleri ve adli otoriteleriyle iş birliği yapmak yer almaktadır.¹⁰⁴

ABD'nin en önemli endişesi, kendi vatandaşlarının ve özellikle barış gücü operasyonlarına katılan askerlerinin yargılanmasıdır. Fakat yargı yetkisine giren suçların Mahkeme önüne çıkması için gerekli koşullar vardır. Mesela soykırım suçunun işlenmiş sayılabilmesi için bunun bir grubu tamamen veya kısmen ortadan kaldırmak amacıyla yapılmış olması gerekir. Doğal olarak, barış operasyonlarına katılan askerlerin böyle bir niyetlerinin olduğunun kanıtlanması imkânsızdır. BM ve barış gücüne asker sağlayan devletler ile BM ve ev sahibi devletler arasında anlaşmalar yapılmakta ve barış gücüne katılan askerleri yargılama yetkisi askeri sağlayan devlete bırakılmaktadır. Bu durumda UCM'nin bir Amerikan askerini yargılayabilmesi için ABD'nin kendi askerini yargılayamayacak durumda olması ve yargılamamak istemesi gerekmektedir ki, bu durum da pek olası görünmemektedir.¹⁰⁵

ABD'nin Güvenlik Konseyi'nin havale etmesiyle UCM'nin yargı yetkisi kullandığı Sudan Darfur ve Libya örneklerindeki tutumu ise genel olarak mahkemeye yönelik tutumuyla çelişkilidir. Nitekim UCM'ye meşruiyet kazandıracak hiçbir eyleme girişmeyeceği söylemini kullanmasına rağmen Washington Darfur örneğinde Konsey'de çekimser kalarak kararın çıkmasına engel olmamış; Libya örneğinde ise çekimser de kalmayıp doğrudan karara destek vererek aslında UCM'nin meşru bir mahkeme olarak artan önemini zımnen kabul etmiştir.¹⁰⁶

ABD'nin UCM'ye dair bir diğer endişesi ise, UCM bağımsız savcısı ile ilgilidir. Washington, üç yargıçlı bir kurulun onayıyla harekete geçen bağımsız bir savcının ABD personeline karşı soruşturma başlatma yetkisine karşı çıkmaktadır. ABD, kendisinin veto hakkının bulunduğu BMGK'nin soruşturma açma ve suçlamada bulunma konusunda tek yetkili olması konusunda ısrarlıdır. UCM'nin herhangi bir hükümete veya resmi otoriteye karşı sorumluluğunun olmaması da ABD'yi rahatsız etmektedir. Bu durumda, ABD'ye göre, UCM'nin "demokrasi açığı" sorunu vardır. Bu yüzden UCM sadece dar ve teknik değil aynı zamanda çok geniş kararlar verecektir. ABD'yi rahatsız eden durumlardan bir diğeri de saldırı suçunun net bir tanımının olmamasıdır.¹⁰⁷ Bu suç ancak 2010 yılında Kampala'daki Gözden Geçirme Konferansı'nda tanımlanmış ve akabinde saldırı suçunun 2017 yılından itibaren UCM tarafından kovuşturulabilir suçlar kapsamına alınması ABD'yi yine rahatsız etmiştir.

¹⁰⁴ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 9-10.

¹⁰⁵ Alibaba, *a.g.e.*, s. 196.

¹⁰⁶ Çakmak, *a.g.e.*, s. 260-261; Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 6-7.

¹⁰⁷ Çakmak, *a.g.e.*, s. 100.

Obama döneminde ABD'nin UCM'ye karşı tutumu gerek selefi Bush gerekse de halefi Trump'a göre çok daha ılımlı ve hatta zaman zaman iş birliğine yatkın olmuştur.¹⁰⁸ Dolayısıyla Obama UCM konusunda Clinton dönemindeki temkinli ilişki kurma (cautious engagement) politikasına geri dönmüştür.¹⁰⁹ Söz gelimi, Obama yönetimi Bush'un hiçbir zaman temsilci göndermediği UCM'nin Taraf Devletler Asamblesi toplantılarına Kasım 2009'da ilk defa temsilci göndermiş ve kimi zaman da Amerikan çıkarlarına ve hukukuna ters düşmeyen durumlarda ve olaylarda mahkeme ile iş birliğine gitmiştir.¹¹⁰ Obama yönetimi ayrıca Bush döneminde sayıları 100'ü aşan dokunulmazlık anlaşmaları peşinde koşmaktan da vazgeçmiştir.¹¹¹ Son yıllarda Amerikan yargısı da Roma Statüsü'nün teamüli niteliğini kabul etmiş olup hem sivil hem de askeri davalarda verilen kararlarda bu durum gözlenebilmektedir. Yine UCM'nin yargı yetkisine giren suçları işleyen gerçek kişilerin ABD'den sınır dışı edilmesi uygulaması da Washington'ın tutumundaki değişikliğin bir başka işaretidir.¹¹²

Tüm bu gelişmelere rağmen Trump yönetiminin UCM'ye yönelik yaklaşımı ise son derece olumsuz ve hatta düşmanca olmuştur.¹¹³ Nitekim 2018'de BM Genel Kurulu'na hitap eden Başkan Trump "ABD'nin hiçbir şekilde UCM'yi tanımaya ya da ona destek olmaya niyeti olmadığını" açıkça ifade ederek "Mahkeme'nin hiçbir yargı yetkisine, meşruiyete ve otoriteye sahip olmadığını" vurgulamıştır.¹¹⁴ Bir yandan Roma Statüsü'nden topluca çekilme tehdidinde bulunan Afrika ülkelerini kınayan Trump yönetimi, diğer yandan ise 03 Kasım 2017'de ABD'nin Afganistan'da işlediği suçları soruşturma niyetini açıklayan UCM Savcısı Bensouda'nın ABD vizesini Nisan 2019'da iptal edip bir sonraki yıl uygulanacak yaptırımların işaretini vererek çelişkili bir tutum sergilemiştir.

UCM'nin Mart 2020'de Afganistan'daki Amerikan askerlerinin ve istihbaratının savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işleyip işlemediklerini tespit etmek üzere soruşturma açma kararı alması Trump yönetiminin şiddetli tepkisini çekmiştir. Savcılığın tüm çabalarına rağmen ABD'nin yoğun baskısına maruz kalan UCM'nin Ön Yargılama Dairesi Nisan 2019'da Afganistan konusunda yeterli kanıt toplanamaması ve olayın tarafı olan devletlerin iş birliğine yanaşmaması nedeniyle soruşturmaya yer olmadığı yönünde karar almışsa da¹¹⁵, Savcılık makamının buna itiraz ederek konuyu İstinaf Dairesi'ne taşınması üzerine 5 Mart 2020'de söz konusu daire Ön Yargılama Daire-

¹⁰⁸ Nicole Jones, "Sanctioning the ICC: Is This the Right Move for the United States?", *Wisconsin International Law Journal*, Cilt 39, Sayı 1, 2022, s. 182.

¹⁰⁹ Sadat ve Drumbl, *a.g.e.*, s. 7.

¹¹⁰ *A.e.*, s. 8.

¹¹¹ *A.e.*

¹¹² *A.e.*, s. 1.

¹¹³ Wilmshurst, *a.e.*

¹¹⁴ Gabby Deutch, "Full Transcript: Donald Trump at the United Nations General Assembly", *The Atlantic*, 25 Eylül 2018, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/trump-unga-transcript-2018/571264/>.

¹¹⁵ Jones, *a.g.e.*, s. 190; Jeremy Schrady, "The Sound and the Fury Signifying Nothing: Trump Sanctions International Criminal Court Chief Prosecutor Fatou Bensouda", *Tulane Journal of International & Comparative Law*, 30, 2022, s. 246-248.

si'nin kararına karşı çıkmış ve soruşturma açılabilceğine hükmetmiştir.¹¹⁶ Bu soruşturma ile birlikte ABD ilk kez askerlerinin UCM tarafından yargılama ve cezalandırılması riski ile karşı karşıya kalmıştır.¹¹⁷ Amerikan yönetimi ne Afganistan'ın ne de UCM'ye taraf herhangi bir ülkenin bu konuda bir soruşturma açılması talebinde bulunmadığını vurgulasa da, UCM savcılarının bağımsız davranma yetkileri bulunmaktadır.¹¹⁸ Bunun üzerine ABD Başkanı Donald Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton "UCM'nin Amerikan halkının anayasal haklarına ve ABD'nin egemenliğine bir saldırı"¹¹⁹ içinde olduğunu savunarak Mahkeme ile kesinlikle iş birliği içinde olmayacaklarını şu sözlerle vurgulamıştır:

"11 Eylül'ün arifesi bugün ve ABD Başkanı adına şu mesajı vermek isterim ki ne pahasına olursa olsun kendi halkımızı ve müttefiklerimizi bu adil olmayan ve gayri meşru mahkemenin kararlarına karşı koruyacağız. ABD, UCM ile iş birliği yapmayacaktır. UCM'ye destek olmayacağız. İçerisinde yer almayacağız. UCM'yi kendi içerisinde ölmesi için bırakacağız. Nasıl olsa almış olduğu karar ve girişimlerle UCM bizim için zaten ölüdür."¹²⁰ ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da UCM'yi "yozlaşmış, etkisiz ve siyasilmiş" bir kurum olarak tanımlamış ve Mahkeme'yi ABD askerlerine karşı ideolojik bir tutum takınmakla eleştirmiştir.¹²¹

UCM'nin Amerikan egemenliği ve ulusal güvenliğine karşı tehdit olduğunu ve denge ve denetleme mekanizmalarından yoksun olduğunu belirten Bolton, Amerikan Anayasası'ndan daha yüksek bir otorite tanımadıklarını da belirtmiştir. Bu söylemlere uygun olarak 11 Haziran 2020'de bir Başkanlık Emri yayınlayan¹²² Trump yönetimi 02 Eylül 2020'de Mahkemeyi, Savcılık Ofisini ve Savcı Bensouda'yı hedef alan yaptırımları devreye sokmuştur.¹²³ UCM yargıç ve savcılarının vizelerinin iptal edilerek ABD'ye girişinin engellenmesi ve Savcının Amerika'da bulunan mal varlıklarının hedef alınması, ABD'nin Mahkeme'ye uyguladığı yaptırımlar arasındadır.¹²⁴ Ayrıca yapılan açıklamalarla UCM yargıç ve savcılarını ile Amerikalılara yönelik soruşturmalarda UCM'ye

¹¹⁶ Jones, *a.g.e.*, s. 191.

¹¹⁷ *A.e.*, s. 176.

¹¹⁸ "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden ABD'nin Yaptırım Tehdidine Yanıt", *BBC Türkçe*, 11 Eylül 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45481458>.

¹¹⁹ "Bolton's Remarks on the International Criminal Court", *Just Security*, 10 Eylül 2018, <https://www.justsecurity.org/60674/national-security-adviser-john-bolton-remarks-international-criminal-court/>.

¹²⁰ "Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Bolton: Uluslararası Ceza Mahkemesi Bizim İçin Ölüdür", *Anadolu Ajansı*, 10 Eylül 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/beyaz-saray-ulusal-guvenlik-danismani-bolton-uluslararasi-ceza-mahkemesi-bizim-icin-oludur/1251499>.

¹²¹ Nahal Toosi ve Natasha Bertrand, Trump Authorizes Sanctions against the International Criminal Court", *Politico*, 06 Kasım 2020, <https://www.politico.com/news/2020/06/11/white-house-international-criminal-court-sanctions-313070>.

¹²² Schradly, *a.g.e.*, s. 237-238.

¹²³ *A.e.*, s. 250.

¹²⁴ Jones, *a.g.e.*, s. 176-177.

destek olanların da ABD mahkemelerinde yargılanmaları söz konusu edilmiştir.¹²⁵ Tüm bu önlemler, açıkça ABD’nin UCM’nin Amerikan askerlerini kapsayan bir soruşturmayı yürütmesini ve bu konuda yargılama yapmasını etkilemeye dönük hamleler olarak yorumlanmıştır.¹²⁶

Kasım 2020’deki başkanlık seçimlerini Trump’ın kaybetmesiyle işbaşına gelen yeni Biden yönetimi ise 02 Nisan 2021’de Trump döneminde UCM’ye ve Mahkeme Savcısına yönelik olarak getirilen yaptırımları kaldırmış ve Trump’ın Başkanlık emrini de iptal etmiştir. Ancak bunun ötesinde, ABD’nin UCM’ye yönelik genel tutumunda bir değişiklik olmamış ve Biden yönetimi de, önceki başkanlar döneminde olduğu gibi, UCM’nin ABD ve İsrail’in eylemlerini soruşturmasına ve vatandaşlarını yargılamasına kesinlikle karşı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.¹²⁷

Rusya’nın 24 Şubat 2022’de başlattığı Ukrayna’yı işgal girişimi de ABD’nin UCM ile ilişkisi açısından bir başka sınavı gelişme olmuştur. Nitekim Rusya Devlet Başkanı Putin’i “savaş suçu” işlemekle suçlayan Biden yönetiminin¹²⁸ bu noktada söz konusu suçların yargılabileceği en önemli yargı kurumu olarak UCM ile iş birliğine gidip gitmeyeceği meselesi ortaya çıkmıştır. Bu noktada, ABD’nin yukarıda değinilen ve esasen Amerikan devlet görevlilerinin UCM ile herhangi bir iş birliği içine girmesini adeta imkânsız kılan yasal düzenlemeler Biden’ın önündeki başlıca engeldir.¹²⁹ Dolayısıyla, ABD’nin Darfur ve Libya olaylarında olduğu gibi faydacı davranması söz konusu olabilecektir ki, bu da aslında ABD’nin kurumsal ve yargısal otoritesini tanımadığı Mahkeme ile inişli çıkışlı ilişkisinde üçüncü kez UCM’nin önemini ve meşruiyetini kabul etmesi anlamına gelebilecektir. Fakat bu kez Rusya’nın da Güvenlik Konseyi daimi üyesi olması, bu organın Ukrayna konusunda harekete geçmesini ve olayı UCM’ye havale etmesini daha baştan imkânsız kılmaktadır. Buna rağmen, Ukrayna’nın işgali sonrası ABD’de ve özellikle Amerikan Kongresi’nde UCM’ye yönelik ilginin ve saygının yeniden arttığı görülmekte ve Mahkeme’nin Ukrayna’daki savaş suçlarından dolayı Rus yetkililerle ilgili soruşturma açması beklenmektedir.¹³⁰ Gerçekten de görev süresi dolan Bensouda’nın yerini alan yeni UCM Savcısı Karim Khan Ukrayna Savaşı başladıktan sonra soruşturma açacağını duyurmuştur. Ukrayna Roma Statüsü’ne taraf olmasa da 2014’te bir bildirim ile UCM’nin Ukrayna’da 2014’ten beri işlenen suçlar için yargı yetkisini kabul etmiş olduğundan Rusya Statü’ye artık taraf olmasa

¹²⁵ “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nden ABD’nin Yaptırım Tehdidine Yanıt”, a.e.

¹²⁶ Jones, *a.g.e.*, s. 185.

¹²⁷ Sarkin, *a.g.e.*, s. 15, 17; Schrady, *a.g.e.*, s. 254; Nahal Toosi, “Biden Lift Sanctions on International Criminal Court Officials”, *Politico*, 04 Şubat 2021, <https://www.politico.com/news/2021/04/02/icc-sanctions-reversed-biden-478731>.

¹²⁸ Oona Hathaway, “The U.S. Finally Sees the Point of the International Criminal court”, *The Washington Post*, 13 Nisan 2022, <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/04/13/war-crimes-russia-ukraine-icc/>.

¹²⁹ “The US Does Not Recognize the Jurisdiction of the International Criminal Court”, *NPR*, 16 Nisan 2022, <https://www.npr.org/2022/04/16/1093212495/the-u-s-does-not-recognize-the-jurisdiction-of-the-international-criminal-court>.

¹³⁰ Hathaway, a.e.

bile Rus yetkililerin UCM tarafından soruşturulması ve yargılanması mümkündür.¹³¹ ABD bu noktada, Ruslarca Ukrayna'da işlenen suçlara dair elindeki istihbarat bilgilerini UCM ile paylaşma yoluna gidebileceği gibi, Ukrayna hükümetine de soruşturmalarda ve kanıt toplama sürecinde adli destek verebilir.

5. Türkiye ile ABD'nin UCM'ye Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Türkiye uluslararası ceza yargılaması noktasında UCM ile sağlanan ilerlemenin gerisinde kalmamak için iç hukukuna Roma Statüsü'nde yer alan saldırı suçu ile savaş suçlarını da aktarmalı ve aynı zamanda iç hukukuna aktardığı soykırım ile insanlığa karşı suçların içerik ve kapsamını da Statü ile uyumlu hale getirmelidir. ABD de benzer şekilde ulusal mevzuat uyumu noktasında Türkiye'den çok farklı bir durumda olmayıp Amerikan iç hukukunun da Roma Statüsü ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği açıktır. Türkiye'den farklı olarak Amerikan mevzuatı insanlığa karşı suçlara yer vermezken soykırım ile kimi savaş suçlarını düzenlemekle yetinmiştir. Dolayısıyla geri kalan savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçu kapsamında Amerikan mevzuatının uluslararası insancıl hukuka uyumunda önemli eksikler mevcuttur.

UCM'yi kuran Roma Statüsü'ne taraf olmayan devletlerden ABD, dünya üzerinde birçok yerde barış gücü kapsamında asker bulundurmaktadır. Kendi süper gücünün herhangi bir kurumun baskısı altına girmesini ve vatandaşlarının kendi mahkemeleri dışında hiçbir mahkeme tarafından yargılanmasını istemeyen ABD, Statü'ye ret oyu vermiştir. Mahkeme'yi kendi isteği doğrultusunda yönetebileceği düşüncesiyle Statü'ye ilk başta imza koysa da gerek dış politikası gereği gerekse de Mahkeme'nin ABD'nin rotasına girmemesi üzerine imzasını geri çekmiştir. Ayrıca 11 Eylül saldırıları sonrasında terörle mücadele konusunda daha rahat adımlar atabilmek, yapılacak olan askeri müdahalelerde sorun yaşamamak, başta savaş suçu olmak üzere UCM'nin yargı yetkine giren suçlamalarla kendi personelinin soruşturulmasının önüne geçmek için, ABD'nin Mahkeme'ye karşı etkili bir muhalefet başlatmış olması da dikkat çekicidir. Son dönemde ise Trump yönetimi, Mahkeme'ye yaptırımlar uygulayacağını dile getirerek düşmanca tavırlar sergilemiştir. ABD Mahkeme'ye karşı olan tavrını yaptığı ikili anlaşmalarla da ortaya koymuştur. Kendi ulusal yasalarında Mahkeme ile uyuma gitmek bir yana Mahkeme'yi tamamen etkisiz kılmak için bu anlaşmaları yapmıştır.

Türkiye ise Mahkeme'ye ABD'ye kıyasla daha tutarlı ve yumuşak bir tavır sergilemektedir. Mahkeme'ye üyelik halinde sorun yaşanmaması için kendi ulusal Ceza Kanunu'nda yaptığı değişiklikler bunun somut belirtilerinden biridir. Statü'ye taraf olma isteğini belirtmekle beraber, özellikle yıllardır verdiği terörle mücadeleden dolayı Mahkeme'nin yargı yetkisine girmenin getireceği sorumluluklardan ötürü Ankara'nın kimi çekinceleri bulunmaktadır. Türki-

¹³¹ A.e

ye, Mahkeme'nin terörizmi yargı yetkisi kapsamına alması için çabalamışsa da sonuç olumsuz olmuştur. Statü'ye katılım halinde, terörle mücadele esnasında işlenen fiillerden dolayı suçlu konuma düşme ihtimali Türkiye'yi bu fikirten uzaklaştırmaktadır.

Türkiye, bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumundan ötürü istisnai bir ülke olarak dünyadaki çatışma alanlarının tam ortasındadır. Ayrıca, Yunanistan gibi inişli çıkışlı ilişkilerin olduğu komşu ülkeler, Türkiye aleyhine olan en ufak bir durumu bile değerlendirmek için tetiktir. Terör örgütü PKK hala aktiftir ve mücadele hala devam etmektedir. Bu faktörlerin etkisiyle Türkiye, Statü'ye temkinli yaklaşmaktadır.¹³² Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde olan Türkiye'ye son dönemlerde Statü'ye taraf olunması konusunda baskılar artmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday ülkeler arasında Statü'yü imzalamamış olan tek ülkedir. AB, Roma Statüsü'nü desteklemekte ve AB'ye aday ülkelerden Statü'ye taraf olmaları doğrultusunda isteklerde bulunmaktadır.¹³³

2011 yılı itibariyle Suriye'de devam eden iç savaşa hem ABD hem de Türkiye askeri olarak müdahil olmuşlardır. Suriye'de yaşanan otorite boşluğundan yararlanarak kendisine bir mevki edinmeye çalışan terör örgütü PKK/PYD, Suriye'nin kuzeyinde ABD'nin yoğun desteğiyle kendisine bir hâkimiyet alanı kurmuştur. Türkiye'de yaklaşık 40 yıldır faaliyet gösteren ve çok sayıda insanın ölümünden sorumlu olan terör örgütü PKK ve onun Suriye'deki uzantısı olan PYD, Türkiye'nin sınır güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye'de yaptığı operasyonlar meşru müdafaa kapsamındadır.¹³⁴ Türkiye'nin Suriye'deki Afrin operasyonuna dair BM Soruşturma Komisyonun yayınlamış olduğu bir raporda, Türk güçlerinin bu operasyonlarda uluslararası hukuku ihlal eden bir şekilde gerekli tedbirleri alma konusunda yetersiz kaldığı belirtilmiştir.¹³⁵ Yine BM İnsan Hakları Konseyi tarafından 22 Ağustos 2011 tarihinde alınan bir karar neticesinde kurulan Uluslararası Bağımsız Suriye Araştırma Komisyonu tarafından yayınlanan çok sayıda raporda da, Suriye'de Esad rejimi, ABD ve Rusya tarafından savaş suçları işlendiği ve uluslararası hukukun çiğnendiği tespit edilmiştir. Söz gelimi 2022 raporunda, Suriye'de ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin yaptığı operasyonlar kapsamında çok sayıda sivil kayıp yaşandığına raporda yer verilmiştir.¹³⁶ ABD tarafından yapılan bu saldırılar savaş suçu¹³⁷ niteliğinde olsa da, UCM'nin bu olaylarda yargı yetkisi yoktur. Çünkü bahsi

¹³² Bayilloğlu, *a.g.e.*, s. 112.

¹³³ *A.e.*, s. 66.

¹³⁴ İsmail F. Aksu ve Konur A. Koçak, "Dikkatlerden Kaçan Gerçek: Suriye'de İşlenen İnsanlığa Karşı Suçlar", *Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, 27 Mart 2018, <https://www.tasav.org/dikkatlerden-kacan-gercek-suriye-de-islenen-insanliga-karsi-suclar.html>, s. 5.

¹³⁵ "BM'den Bir İdlib Uyarısı Daha", *Amerika'nın Sesi*, 12 Eylül 2018, <https://www.amerikaninseesi.com/a/bmden-bir-idlib-uyarisi-daha/4568484.html>. (Erişim Tarihi: 12.01.2019).

¹³⁶ UN General Assembly Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, 08 February 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/251/52/PDF/G2225152.pdf?OpenElement>, s. 5.

¹³⁷ Aksu ve Koçak, *a.g.e.*, s. 3.

geçen ülkeler olan Suriye, ABD ve Türkiye Roma Statüsü'ne taraf değildir. Bu konuda herhangi bir yargılama yapılabilmesi için Suriye yönetiminin tek taraflı bir şekilde Mahkemeye başvurması gerekir, fakat mevcut şartlar altında bu durum pek olası görünmemektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin bu olayları UCM'ye devretme ihtimali ise özellikle ABD'nin adı geçen olaylarda mümkün görünmemektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden olan ABD'nin böyle bir durum karşısında veto yetkisini kullanacağı kesindir.

Sonuç

Anarşik olan uluslararası sistemde ulus devletler, adalet mekanizmasını işletebilen bir sistem kurulabilmesi için pek çok uğraş vermişlerdir. 20. yy bütün dünyayı etkileyen iki büyük dünya savaşına sahne olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, bu savaşların sorumluları, savaşlarda işlenen savaş suçları ve soykırımların faillerinin cezasız kalmaması için mahkemeler kurulmuştur. Fakat bu dönemde kurulan Tokyo ve Nuremberg mahkemeleri, kazanan devletler tarafından kaybeden devletlerin yargılanmasıyla sonuçlanmış ve ne kadar adil olduğu konusunda tartışmalara sebep olmuştur.

Uluslararası daimi bir mahkeme kurma arayışı ilerleyen dönemlerde de devam etmiştir ve sonuçta UCM ortaya çıkmıştır. Fakat kuruluşundan itibaren özellikle ABD gibi büyük güçlerin muhalefetiyle karşılaşan Mahkeme'nin yargı yetkisi sınırlı kalmaktadır. Nitekim 123 ülke Statü'ye taraf olmuşken Çin, Rusya, İran ve İsrail gibi birçok devlet Mahkeme'nin yargı yetkisini tanımamaktadır. Mahkeme'ye olan güven son yıllarda gittikçe azalmakta ve makalede yer verilen Afrika ülkeleri örneğinde olduğu üzere, Statü'ye taraf olan kimi devletler de tarafgir veya önyargılı soruşturma ve yargılama yürütme gibi kimi nedenlerle Statü'den ayrılma yoluna gitmektedirler.

ABD ile Türkiye'nin UCM'ye yaklaşımları kıyaslandığında mevzuat yönünden iki ülkenin de Roma Statüsü'ne uyum konusunda eksikleri bulunduğu görülmektedir. ABD'nin insanlığa karşı suçlar, bir kısım savaş suçları ve saldırı suçu noktasında, Türkiye'nin ise iç hukukuna aktardığı soykırım ve insanlığa karşı suçları Statü ile uyumlaştırma ve saldırı suçu ile savaş suçlarını da mevzuatına aktarma noktasında çaba göstermesi gerekmektedir. ABD'nin UCM'ye yönelik tavrının inişli çıkışlı ve zaman zaman çelişkili olduğu, genele Demokrat yönetimlerin işbaşına olduğu dönemlerde UCM ile daha yapıcı ve olumlu bir ilişki kurulduğu, Cumhuriyetçi yönetimlerin ise Mahkeme'ye karşı çok daha olumsuz ve hatta düşmanca bir tavır sergiledikleri görülmektedir. Türkiye'nin UCM'ye karşı daha çok hukuki yönden itirazlar getirdiği ve ABD benzeri bir düşmanca tavrı olmadığı tespit edilebilir. Hangi yönetim olursa olsun Roma Statüsü'ne taraf olmaya karşı çıkan ve UCM'nin özellikle İsrail ve ABD'nin işlediği suçları soruşturmasına sert tepki veren ABD'nin yakın gelecekte UCM'nin yargı yetkisini tanıma ihtimali çok düşük bir olasılık gibi görünmektedir. Demokrat Partili Biden yönetiminin UCM'ye yönelik Trump kadar düşmanca bir tutum sergilemese bile Roma Statüsü'ne taraf olması ve Amerikan vatandaşlarının Mahkemece yargılanmasına razı olması mümkün

görünmemektedir. Aynı şekilde, uluslararası suçlar ile bunların yargılanması noktasında mevzuatını uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmeye çalışan Türkiye’nin ise ülke içinde ve sınır bölgelerinde yaşanan terör olayları ile bu kapsamda yapılan askeri müdahaleler sonucu alacağı sorumluluklardan ötürü Mahkeme’nin yetkisini tanınması yakın bir gelecek için pek olası durmaktadır.

Kaynaklar

- AKSAR, Yusuf: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Amerika Birleşik Devletleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, 2003, 125-139.
- AKSAR, Yusuf: *Uluslararası Hukuk-II*, (4. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- AKSU, İsmail .F. – KOÇAK, Konur A.: “Dikkatlerden Kaçan Gerçek: Suriye’de İşlenen İnsanlığa Karşı Suçlar”, *Türk Akademisi Siyasal Stratejik Araştırmalar Vakfı*, 27 Mart 2018, <https://www.tasav.org/dikkatlerden-kacan-gercek-suriye-de-islennen-insanliga-karsi-suclar.html>.
- ALİBABA, Arzu: “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Kuruluşu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 1-4, 2000, 181-207.
- ASLAN, M. Yasin: “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye’ye Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 4, 2007, 55-79.
- BA, Oumar: *States of Justice: The Politics of the International Criminal Court*, Cambridge University Press, Cambridge, 2020.
- “Back It, Join It: African Countries Are Wrong To Leave”, *The Economist*, 27 Ekim 2016, <https://www.economist.com/leaders/2016/10/27/back-it-join-it>
- BAYILLIOĞLU, Uğur: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 1, 2007, 51-121.
- BENYERA, Everisto: *The Failure of the International Criminal Court in Africa: Decolonising Global Justice*, London and New York, Routledge, 2022.
- BETTI, Andrea: “Slay This Monster”: The United States and Opposition to the Rome Statute on the International Criminal Court”, *Human Rights Review*, Sayı 17, 2016, 417-438.
- “BM’den Bir İdlib Uyarısı Daha”, *Amerika’nın Sesi*, 12 Eylül 2018, <https://www.amerikaninsesi.com/a/bmden-bir-idlib-uyarisi-daha/4568484.html>. (Erişim Tarihi: 12.01.2019).
- “Bolton’s Remarks on the International Criminal Court”, *Just Security*, 10 Eylül 2018, <https://www.justsecurity.org/60674/national-security-adviser-john-bolton-remarks-international-criminal-court/>.
- “Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Bolton: Uluslararası Ceza Mahkemesi Bizim İçin Ölüdür”, *Anadolu Ajansı*, 10 Eylül 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/beyaz-saray-ulusal-guvenlik-danismani-bolton-uluslararasi-ceza-mahkemesi-bizim-icin-oludur/1251499>.

- BOZKURT, M. Uğur: “Uluslararası Ceza Hukuku İlkeleri Kapsamında Ad Hoc Uluslararası Ceza Mahkemelerine Yönelik Eleştiriler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, 2010, 73-91.
- ÇAKMAK, Cenap: “ABD ve Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Liberal Düşünce*, Sayı 48, 2007, 87-108.
- ÇAKMAK, Cenap: *A Brief History of International Criminal Law and International Criminal Court*, Palgrave Macmillan, New York, 2017.
- ÇETİN, Müge: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye’nin Durumu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 3, 2010, 335-360.
- DEUTCH, Gabby: “Full Transcript: Donald Trump at the United Nations General Assembly”, *The Atlantic*, 25 Eylül 2018, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/trump-unga-transcript-2018/571264/>.
- DOMAÇ, Bilal: “Roma Statüsü’nün Kabulü Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşabileceği Muhtemel Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, 2009, 167-192.
- DIETZ, Jeffrey S.: “Protecting the Protectors: Can the United States Successfully Exempt U.S. Persons from the International Criminal Court with U.S. Article 98 Agreements?”, *Houston Journal of International Law*, Cilt 27, Sayı 1, Fall 2004, 137-180.
- “Elements of Crimes”, International Criminal Court, The Hague, 2013, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>.
- ERHAN, Zeynep: “Core International Crimes in Turkish Criminal Law and the Rome Statute”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXII, Sayı 2, 2018, 111-136.
- ERHAN BULUT, Zeynep: “The Cyprus Issue and the International Criminal Court”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 18, Sayı 72, 2021, 73-86.
- HADJITOFI, Tasoula: “Can the International Criminal Court Bring Justice to Cyprus?”, *Newsweek*, 29 Kasım 2021, [https://www.newsweek.com/can-international-criminal-court-bring-justice-cyprus-opinion1653030#:~:text=Can%20the%20International%20Criminal%20Court%20\(ICC\)%20finally%20bring%20justice%20to,to%20justice%20through%20the%20ICC.](https://www.newsweek.com/can-international-criminal-court-bring-justice-cyprus-opinion1653030#:~:text=Can%20the%20International%20Criminal%20Court%20(ICC)%20finally%20bring%20justice%20to,to%20justice%20through%20the%20ICC.)
- HATHAWAY, Oona: “The U.S. Finally Sees the Point of the International Criminal court”, *The Washington Post*, 13 Nisan 2022, <https://www.washingtonpost.com/outlook/2022/04/13/war-crimes-russia-ukraine-icc/>.
- Interview with Fatou Bensouda: “We Should At All Costs Prevent the ICC from Being Politicized”, *Vereinte Nationen* (German Review on the United Nations), Cilt 62, Sayı 1, 2014, https://dgvn.de/fileadmin/user_upload/DOKUMENTE/English_Documents/Interview_Fatou_Bensouda.pdf.
- JONES, Nicole: “Sanctioning the ICC: Is This the Right Move for the United States?”, *Wisconsin International Law Journal*, Cilt 39, Sayı 1, 2022, 175-204.

- KARAKEHYA, Hakan: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, 2008, 133-164.
- KILIÇ, Ali Ş.: “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 3, 2009, 615-667.
- MAVIŞ, Volkan: “İnsanlığa Karşı Suçlar ve Soykırım Suçu Kapsamındaki Cinsel Şiddet Fiilleri”, *TBB Dergisi*, 130, 2017, 13-54.
- ÖZKAN, Arda: “21. Yüzyılda Evrensel Bir Yargı Kuruluşu Olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi: Usül Kuralları, Yargılamalar ve Uluslararası Suçlar”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 12, 2016, 175-195.
- SADAT, Leila N. - DRUMBL, Mark A.: “The United States and the International Criminal Court: A Complicated, Uneasy, Yet At Times Engaging Relationship”, Washington University in St. Louis School of Law, Legal Studies Research Paper Series, No. 16-07-02, July 2016.
- SARIGÜZEL, Hacı: “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt 0, Sayı 3, 2013, 230-273.
- SARKIN, Jeremy: “Reforming the International Criminal Court (ICC): Progress, Perils and Pitfalls Post the ICC Review Process.” *International and Comparative Law Review*, Cilt 21, Sayı 1, 2021, 7-42.
- SCHRADY, Jeremy: “The Sound and the Fury Signifying Nothing: Trump Sanctions International Criminal Court Chief Prosecutor Fatou Bensouda”, *Tulane Journal of International & Comparative Law*, Sayı 30, 2022, 237-255.
- SHAW, Malcolm N.: *International Law*, Eighth Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.
- TOOSI, Nahal: “Biden Lift Sanctions on International Criminal Court Officials”, *Politico*, 04 Şubat 2021, <https://www.politico.com/news/2021/04/02/icc-sanctions-reversed-biden-478731>.
- TOOSI, Nahal - BERTRAND, Natasha: “Trump Authorizes Sanctions against the International Criminal Court”, *Politico*, 06 Kasım 2020, <https://www.politico.com/news/2020/06/11/white-house-international-criminal-court-sanctions-313070>.
- “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nden ABD’nin Yaptırım Tehdidine Yanıt”, *BBC Türkçe*, 11 Eylül 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45481458>.
- ULUSOY, Orçun: “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, İnsan Hakları Gündemi Derneği. 2008, <http://www.madde14.org/images/7/77/UCM2008IHGD.pdf>.
- “The US Does Not Recognize the Jurisdiction of the International Criminal Court”, *NPR*, 16 Nisan 2022, <https://www.npr.org/2022/04/16/1093212495/the-u-s-does-not-recognize-the-jurisdiction-of-the-international-criminal-court>.

- UN General Assembly Human Rights Council, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, 08 February 2022, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/251/52/PDF/G2225152.pdf?OpenElement>.
- UYGUN, Sevim: “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.
- UZUN, Elif: “Milletlerarası Ceza Mahkemesi Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve Roma Statüsü”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2003, 25-47.
- WILMSHURST, Elizabeth: “Strengthen the International Criminal Court”, *Chatham House*, 12 Haziran 2019, https://www.chathamhouse.org/2019/06/strengthen-international-criminal-court?gclid=EAIaIQobChMIzIq-foMq5-AIVgcx3Ch185QlwEAAYAiAAEgKfgPD_BwE.
- ZORLU, Süleyman E.: “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç ve BM Güvenlik Konseyi’nin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2016, 111-150.

Extended Abstract

A Comparative Analysis Of The United States’ And Turkiye’s Approaches To The International Criminal Court

This study aims to analyze the approaches of the USA and Turkiye towards the International Criminal Court (ICC) and its jurisdiction as stipulated by the founding Rome Statute in a comparative way.

The ICC has been grounded upon the principle of individual criminal responsibility, meaning that only natural persons, not states, can be tried by the Court. The reason for this situation is that the legal personality of the state cannot be prosecuted, and even if it is prosecuted, it cannot be subject to a sanction. If crimes within the jurisdiction of the Court are committed, a lawsuit will be filed against the real persons who committed this crime. According to Article 5 of the Rome Statute, the crimes falling within the jurisdiction of the Court are the crime of genocide, crimes against humanity, crimes of aggression and war crimes. The ICC can initiate proceedings in three different ways: an application by a state party, a referral by the Security Council to the court, or a spontaneous investigation by the prosecutor’s office (*proprio motu*). In accordance with the principle of complementarity, the court cannot in any way deprive a sovereign state of its jurisdiction. Only when the national courts are unwilling and incapable of doing their job does the Court step in.

Turkiye’s participated in the Rome Conference but did not become a party to the Rome Statute establishing the ICC. Mainly supporting the idea of establishing an international criminal court, Turkiye abstained because terrorism and drug trafficking crimes were not covered by the jurisdiction of the Court. In addition, the ambiguity in the definition of crimes against humanity and the crime of aggression in the Statute is another reason for Turkiye’s reservations.

The United States pioneered the establishment of the Former Yugoslavia and Rwanda Tribunals by the UNSC, and subsequently supported the idea of establishing a permanent international criminal court. Despite this positive stance, the USA eventually became one of the 7 states that voted “no” to the Rome Statute. The issue of whether the Court could automatically exercise its jurisdiction was one of the most controversial issues during the Rome Conference, and some countries led by the United States demanded that both the state in which the crime was committed and the state of which the offender was a citizen should recognize the jurisdiction of the Court in order to exercise jurisdiction. A group of countries such as the USA, Pakistan, Mexico, Libya, Iraq and Qatar requested a court with limited powers and under the influence of the UN Security Council. In fact, the United States has even attempted to include provisions in the Statute, which would make it impossible for the ICC to look into any event without the approval of the Security Council, and specifically oppose a prosecutor’s office that would act independently. While

there are many reasons for the United States to oppose the ICC, the main reason is that, by adopting the principle of territoriality of the Rome Statute, it considers the fact that the crime was committed in the territory of the state party, regardless of the nationality of the perpetrator, sufficient for the ICC to hold a trial. The USA, which has a large number of soldiers and personnel as part of peacekeeping forces in many parts of the world, has shown that political cases can be brought against American citizens by the ICC, either by a state party to the Statute or upon the ex officio application of the prosecutor.

When the cases of Türkiye and the US in terms of their attitudes towards the ICC, both countries need to make more progress in adapting to the international criminal law. In order not to lag behind the progress made by the ICC in terms of international criminal proceedings, Türkiye needs to transpose the crime of aggression and war crimes in the Rome Statute into its domestic law, and at the same time harmonize the content and scope of the genocide and crimes against humanity it has already transferred into its domestic law. Similarly, the USA is not much different from Turkey in terms of national legislation harmonization, and it is clear that American domestic law should be harmonized with the Rome Statute. Unlike Türkiye, while the American legislation does not include crimes against humanity, it is content with regulating genocide and some war crimes. Therefore, there are significant shortcomings in the harmonization of American legislation with international humanitarian law within the scope of the remaining war crimes, crimes against humanity and crimes of aggression.

After the September 11 attacks, the USA started an effective opposition to the Court in order to take more comfortable steps in the fight against terrorism, to avoid problems in military interventions, and to prevent the investigation of its own personnel on charges falling under the jurisdiction of the ICC, especially war crimes. The US under President Bush has also signed bilateral agreements with other states in order to render the Court completely ineffective. More recently, the Trump administration has displayed hostile attitudes by imposing sanctions on the Court officials. However, US attitude towards the ICC was more engaged, constructive and even sometimes more cooperative under Democrat Presidents Clinton and Obama. Türkiye, on the other hand, has a more consistent and softer approach to the Court in comparison with the United States.